

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐԻՔԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Վիեննական Հարց Միսիթարեան Մամուլը լոյս ընծայեց Հայ ծիսական երգերու կարգէն զրաւիչ տարազով օգտակարաշխատութիւն մը¹:

Զայս հանրութեան ներկայացնելու համար ինքն իսկ աշխատասիրողը Հ. Մովսէս վ. Սրապեան կը փութայ տեղեկացնել, որ իր մատենին պարունակած երգերը «պողական եղանակներ»ն են, զորս ինքն հաւաքեր ու դաշնակեր է, և թէ անոնց մէ «շատերը նմանուրիւն կամ նոյնուրիւն ունին Եկմաղեանի և կոմիտաս վարդապետի հրատարակուրեանց հետ և կը յայտնեն քեմենույն աղբիրք յառաջ եկած են»:

Ինչպէս յայտնի է՝ մեր Երաժշտական Մատենագրութիւնը այդ շարքէն ունի թէ Հայ Արքի ձայնագրութեամբ և թէ Եւր. ձայնանիշներով հրատարակուած պատարագի միաձայն և բազմաձայն եղանակներէն էնթագիւն է մէջ եթէ հիմնական մասը՝ ընկալեալ մայր – եղանակներու աղբիւրը քիչ թէ շատ նոյն կ'ընթանայ՝ բայց ներդաշնակութեան կամ բազմաձայնութեան տեսակէտն է որ կը զանազանուի ըստ արուեստագէտներու հոգեբանական ըմբռնողութեան, իւրաքանչիւրն ունենալով իր անհատական յատկութիւնը, իր ինքնուրոյն ճաշակը, զարգացման աստիճանը։ Այս պատճառութիւնն է մինչ կ'ընդունելութեան մասին Հայ երաժշտական պատմութիւնն ալ վերջին ժամանակներէն էնթագիւն ունի։ Հանրածանօթ է Զիլին. կիրեանի ձայնագրած պատարագը և մինչեւ այսօր, ընդունելութեան արժանացած ու տարածուած ամենուրեք. բայց և ծանօթ են այն ընդդիմութեան գէպքերը՝ որ եղան երբեմն թէ կ'ջմիածին և թէ Պոլիս՝ Եկմալեանի և կոմիտաս Վարդապետի գործունէութեանց օրերէն։ Այսու հանդերձ մինչ Գերպ. կիւրեղեանէ և Գերպ. Այտընեանէ միաժամանակ հրատարակուած պատարագներուն² վիճակուեցաւ համեմատաբար սահմանափակ ծառայութիւն մը մատուցանել որոշ շրջանակներու մէջ, սակայն հետազայ ժամանակով Եկմալեան պատարագը՝ թէնւ

1. «Սուրբ Պատարագի Երգեցողութիւնները (պուսական եղանակներ)։ Հաւաքեց և դաշնակեց Քառամայն խառն խումբի համար Հ. Մովսէս վ. Սրապեան, Միսիթ. Ուլուտնա. Վիեննա, Waldheim-Eberle, Միսիթարեան Տպարան, 1936»։

2. «Les Chants liturgiques de l'Eglise Arménienne traduits en notes musicales européennes par Pietro Bianchini», St. Lazare, 1877. — բ. Համական մատարաբար սահմանափակ ծառայութիւնները՝ Հ. Պոլիս նուազուած Լամինեօր պատարագի մը, որ քիչ տարիներ առաջ ըստեցան հայ օրաթերթիրէ ումանց մէջ։

ապրեցաւ ի սկզբան լոկ արեւելահայութեան մօտ, բայց ժամանակի հոլովումին հետ մտայնութիւնները փոխուելով հետզհետէ ծաւալեցաւ նաեւ արտասահման՝ ուր հայ կազմակերպութիւն մը կար, հայ միջավայր մը, հայրենի տաճար մը գոյութիւն ունէր։

Այս համագգային ընդունելութեան գաղտնիքն ամէն բանէ աւելի կը կայանայ՝ արեւելահայութեան երգերու մասին՝ հայ արուեստագէտին ունեցած բնախոսական հասկացողութեան ու զգացման մէջ, որոնց մով ան կը ներշնչուի բազմաձայնի վերածելու ատեն, բան մը՝ որ չէր կը բարձել ատեն կը դառնայ անմահ Երաժիշտ կոմիտաս վարդապետի Եօրը կիւրեղեան Արքահոր) և ոչ Լաւր. Վայսէ (գործակից Այտընեան Արքահոր)։ Ասկէ կ'երեւի որ Մակար Եկմալեանի առաւելութիւնը արդիւնք չէր լոկ խղճամիտ ձեռնարկութեան, այլ որովհետեւ անոնց մէջ միանգամայն կը զգացնէր արեւելահան անհատականութիւնը, ինչպէս ինքն իսկ անշուշտ – բառիս սեղմ առումով – «կումիտանան ուղղուրեամբ» ծառայել հայակամ սերունդին, ինչ որ այդ առանձնաշերի աղանդուրեամբ վարեցաք... զերդաշնական իւրագիւն այնպիս իմն յօրինել զի վայելով ից ուղյուն կեղեցական կրածշուրեան և պատշաճ մինչ յինիցի ուղյուն եկեղ. երգեցորդեան մեշամար շինուած պատարագի պատճառութիւնը։ Այս պատճառութիւնը այլ մասնաւորապէս շատ օգտակար գերման կատարելու եկեղեցասէր հոգիներու մէջ հայ երաժշտական Գրականութիւնը, լու Հայ երաժշտական Գրականութիւնը, այլ մասնաւորապէս շատ օգտակար գերման կատարելու եկեղեցասէր հոգիներու մէջ հայ սրբավայրերու սեմերէն ներս, հրահելու համար անոնց կրօնական հաւատքն ու բարեպաշտութիւնը՝ Արքահոն պաշտամանց մեծագունին՝ Ա. Պատարագի խորհուրդին հանդէպ։

Հ. Դ. Տ.

1. Յառագ, 1933, թ. 2267.

2. Աբահյան, 1931, էջ 108.

3. Ասոր ապացոյց են՝ թէ՝ առանձնաբար արտայայցութեամբ բարեպաշտութիւնը՝ Արքահոն պաշտամանց մեծագունին՝ Ա. Պատարագի խորհուրդին հանդէպ։